

Zbyněk Fiala: Kam míří česká energetika?

infokuryr.cz/n/2024/02/14/zbynek-fiala-kam-miri-ceska-energetika/

Odpověď by měla nabídnout aktualizace Státní energetické koncepce a Politika ochrany klimatu, které byly dokončeny a zaměřily do připomínkového řízení.

Málokdy jde o tolik peněz. Zda je vydáme, nebo získáme. Pokud se vrhneme na výstavbu čtyř jaderných bloků, jak o tom uvažuje vláda, máme o drahou elektřinu na dvě generace postaráno. Pokud místo toho vytvoříme podmínky pro maximální rozvoj obnovitelných zdrojů včetně větrníků, akumulace, flexibility a dalších součástí decentralizované energetiky, budou peníze proudit opačným směrem, k tomu, čemu se začalo říkat aktivní spotřebitelé.

Oba tyto trendy najdeme v aktualizaci strategických dokumentů, které teď vydala Ministerstvo průmyslu a obchodu a Ministerstvo životního prostředí. Reagují na tlak Evropské komise, abychom se aktivněji přizpůsobili společným klimatickým závazkům, i na snahu velkých energetických společností, zachovat si trh pod tlakem decentralizace a obnovitelných zdrojů. Jsou v tom i obrovské peníze, naše představy o zdrojích z Modernizačního fondu, odvozeného z ceny povolenek, jednu chvíli přesáhly půl miliardy korun. Spolu s dalšími zdroji jsou náklady energetické transformace jen v této první etapě do roku 2030 odhadovány na půl druhého bilionu korun.

Je tu však několik věcí, které činí vývoj méně závislým na několika mocných. První je klima, které vyděsilo tím, že obávaná hranice globálního oteplování o 1,5 stupně Celsia, byla překročena už v loňském roce. Na stole je návrh, aby snížení emisí v EU dosáhlo 90 procent do roku 2030. Srovnávacím rokem je rok 1990, po kterém v Česku proběhla divoká privatizace, která snižovala emise prostou technikou krachů vytunelovaných podniků. Proto jsme dosavadní společné závazky snadno plnili. Teď bychom tedy měli začít doopravdy.

I ten, kdo si na klima nehraje, musí však řešit děsivé energetické účty, které začínají řídit v české společnosti podobně, jako kdysi privatizační kupony a fondy. Slabá česká vláda zareagovala na energetickou krizi špatně, nebyla schopná rovnocenného jednání s energetickými společnostmi, a tak přistoupila k nejslabším a nejnákladnějším řešením. Výsledkem je nejdražší energie a prudký pokles konkurenceschopnosti, který je nejlépe patrný nejen na poklesu zakázek. K tomu se přidala největší inflace, urychlená aktivistickou centrální bankou, která za guvernéra Rusnoka prudce zvedla úrokové sazby, aby rychle doplnila zisky bank po covidu.

Drahá elektřina, jejíž cena byla odvozená ze „závětrných cen“ na Lipské burze, znamenala existenční ohrožení i pro domácnosti, kterým dva roky klesala reálná mzda až k úrovni roku 2018. Skočili jsme o pět let zpátky, nehlouběji ze zemí OECD. Oficiální pokles reálné hodnoty průměrné mzdy přesáhl 8 procent, ceny základních životních potřeb vzrostly o 35 procent a začaly pochopitelně ukusovat ze spotřeby. Ale ve vzduchu bylo riziko, že elektřina a teplo nemusí být k dispozici ani drahé, stačí, když k nám foukne ze severu a nastane prudká zima. Naléhavé začalo být téma energetické soběstačnosti bez fosilních zdrojů, zejména provizorně dodávaného kapalného plynu.

Sešlo se tak několik mocných sil v dokonalé bouři, která zároveň nabízí východisko. Evropský tlak vynesl českým občanům právo využívat efektivněji obnovitelné zdroje, jak to bylo zakotveno ve dvou směrnicích už roku 2019. Vysoké ceny kupované energie nás nasměrovaly na vlastní výrobu elektřiny doma nebo v podniku. Technologie fotovoltaiky se soustavně zlepšuje, výroba stoupá a ceny klesají. Cena panelů měřená výkonem jednoho kW klesla za deset let desetkrát! Finanční podpora investic do obnovitelných zdrojů celý proces dramaticky urychlila, takže za poslední dva roky vyskočila kapacita české fotovoltaiky z dlouho neměnných 2 GW špičkového výkonu na loňských 3,5 GW.

A jedeme dál! Dvě novely energetického zákona postupně usnadnily budování vlastních fotovoltaických elektráren na střeších a od letoška i sdílení takto vytvořené elektřiny. V létě se přidá třetí novela, která počítá i s aktivnějším zapojením decentralizované energetiky do nákladných – a potenciálně velmi ziskových – operací stabilizace sítě. Něco nepůjde hned. Až roku 2026 má být hotovo Energetické datové centrum, které umožní detailní zúčtování všech toků elektřiny mezi tolika tisíci výrobci a konzumenty. Ale jeho jednodušší dočasná verze bude hotova už v létě, aby obsloužila aspoň limitovanou frekvenci sdílení a budování energetických komunit. Probíhá přizpůsobování distribuční sítě, což může patřit k těm nejobtížnějším úkolům.

Teď tedy pojedeme v dočasném režimu, ale za dva roky už bude moci decentralizovaná energetika nabízet také bateriová úložiště, i ta virtuální z bateriek elektrických aut, dále flexibilitu v podobě reakce výrobou nebo spotřebou na výkyvy v síti, a funkce agregátorů, kteří se toho ujmou komerčně. Obnovitelné zdroje vlastně hodí české vládě záchranné lano, jak se vyhnout nějakým drtivým úderům energetické krize po zavírání uhelných dolů. Nemluvě o možné drsné zimě, kterou tušíme po současné proměně teplého oceánského proudění El Niño na probíhající obrat ke studeném La Niña.

A to jsme ještě nezmnili další možnost, která se objevuje v novele zákona o ochraně zemědělského půdního fondu. Jedná se o agrovoltaiku, čili takové řešení fotovoltaiky, které nepřekáží zemědělské výrobě na dané půdě. Půda pod agrovoltaikou by proto nemusela být vyňata z půdního fondu. To má být přijato taky v létě. Panely by pak mohly být nasázeny prakticky všude. Výroba z obnovitelných zdrojů dostává téměř nekonečné možnosti, a to jsme nezmnili větrníky. Přirozeně, že to musí být provázeno přizpůsobením celého systému, ale to je samostatná kapitola.

Státní koncepce a politiky slibuje obojí, půjde jen o ten poměr, čeho víc. Kdyby bylo těch decentralizovaných obnovitelných zdrojů moc, ohrozilo by to trh s elektřinou pro ty centrální zdroje, tedy v budoucnu hlavně jaderné. Jde tedy o konfliktní téma. Shoda je naopak v tom, že část uhlí by mohly nahradit plynové elektrárny, přestože v zemním plynu je uhlík taky. Ale je ho tam míň a plynové elektrárny lze nasazovat nárazově na vyrovnávání dodávek nestabilní produkce slunečníků a větrníků. Jde o dočasné řešení, protože plyn má být později vystřídán, alespoň podle dnešních představ, vodíkem.

Vraťme se k našim strategickým dokumentům. Je zřejmé, že tento plný potenciál obnovitelných zdrojů do nich zatím nepronikl. Nelze se ani divit, bylo to rychlejší, než kdo čekal.

Klimatická politika do toho příliš nezasahuje, sleduje hlavně snižování emisí skleníkových plynů. Jsme tu však pod tlakem Evropské komise, která má pochybnosti, zda naše plány na snižování emisí jsou reálné. To je podle názoru české strany pouhé nedorozumění, stačí to popsat jinak. EK však považuje za nedostatečné i naše představy o využití obnovitelných zdrojů, jak jsme je vyjádřili ve vnitrostátním klimaticko-energetickém plánu.

Když tento český vnitrostátní plán procházel domácí veřejnou konzultací, také tam zaznívaly požadavky na zvýšení podílu obnovitelných zdrojů. Vládní návrh počítá se 30 procenty hrubé konečné energetické spotřeby z obnovitelných zdrojů, ekologické organizace požadují aspoň 33 procent do roku 2030. Přepočítání na růst výroby elektřiny je složitější, protože spotřeba energie bude klesat, už třeba díky rozsáhlé renovaci a zateplování budov (a krachům podniků utopených v drahé energii), avšak spotřeba elektřiny poroste, jak bude nahrazovat fosilní paliva a zdroje.

Současná kapacita fotovoltaiky je 3,5 gigawattu špičkového výkonu, vláda plánuje zvýšení na 10 GW, tedy za šest let na trojnásobek. Svaz moderní energetiky doporučuje 15 GW ze slunce a ještě 2,5 GW z větru, který se u nás zatím prakticky nevyužívá.

Komu se to zdá, jako hrozná divočina, má pravdu, ale nemáme na vybranou. Jak dlouho se mluví o konci uhlí, ale pro jeho náhradu se dlouhá léta nic nedělalo. Teď to tedy musíme dohánět, dokonce ještě rychleji, než jsme očekávali. Skutečným termínem ukončení těžby uhlí nemusí být podle představ vlády rok 2033, který ve státní koncepci najdeme, ale může to přijít mnohem dřív. Uhlí ztrácí konkurenceschopnost v soutěži s jinými energetickými zdroji, protože ho tíží růst cen povolenek. Roletu tak možná stáhne už za tři nebo čtyři roky.

Úvahy o energetické budoucnosti země proto provází panika, co po tom konci uhlí bude. Ekologické organizace mají jasno, nové jádro je (drahým) holubem na střeše, protože i při zázračné souhře příznivých okolností tu nebude dříve než roku 2035, a spíše později. Obnovitelné zdroje lze budovat mnohem rychleji a levněji a problém denního i sezónního kolísání výroby lze řešit vedle té akumulace, flexibility a agregace také prodloužením životnosti stávajících jaderných elektráren a nějakým tím doplňkovým zemním plynem.

V podobném duchu vyznívá stanovisko Klimatické koalice, která je platformou vědců i nestátních neziskových organizací zabývajících se životním prostředím.

<https://klimatickakoalice.cz/pro-media/tiskove-zpravy/strategicke-dokumenty-pro-klima-a-energetiku-by-se-mely-vice-zamerit-na-rychly-rozvoj-obnovitelnych-zdroju>

Klimatická koalice vítá shodu na ukončení využívání uhlí k energetickým účelům do roku 2033, kterou teď Ministerstvo průmyslu a obchodu potvrdilo ve své shrnující tiskové zprávě [1]. Považuje však zároveň za nezbytné, aby se tato deklaráce propsala do všech propočtů a plánovaných opatření. Nadto by strategické dokumenty měly pracovat i se scénářem dřívějšího konce uhlí z ekonomických důvodů, který predikují vedoucí představitelé největších energetických firem [2].

„Za problematické považují ekologické organizace fakt, že předložené strategie zatím nezahrnují rychlejší start obnovitelných zdrojů, který v reakci na Národní klimaticko-energetický plán České republiky doporučuje Evropská komise (konkrétně zvýšení podílu obnovitelných zdrojů na konečné spotřebě oproti současným 18 % na 33 % v roce 2030) [3]. Právě stabilní rozvoj obnovitelných zdrojů, především slunečních a větrných elektráren, je klíčovým faktorem pro pokles výroby z fosilních zdrojů na celoevropské úrovni [4].

Druhým problematickým bodem je nekritická sázka na výstavbu jaderných elektráren, u níž hrozí, že závislost na fosilních palivech bude vystřídána závislostí na uranu. Ačkoliv jde o extrémně drahou cestu, kterou Česko jen tak nedokáže zaplatit, politici do podkladových scénářů protlačili povinné minimum nových atomových reaktorů. Tím odmítli řešit naše energetické potřeby bezpečnějšími, čistějšími a levnějšími cestami. Reálná rizika prodloužení a prodražení výstavby jaderných reaktorů, ke kterým běžně dochází, nebo možnou nedostupnost technologií modulárních reaktorů strategické dokumenty opomíjí,“ varuje Klimatická koalice.

Zbyněk Fiala

